

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОВОЧЕПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯКІСНОЮ СИРОВИНОЮ

Висвітлено результати дослідження щодо стану виробництва овочевої сировини та системи економіко-організаційних заходів поліпшення забезпечення нею овочепереробних підприємств

Ключові слова: овочепродуктовий підкомплекс, економіко-організаційний механізм, овочева сировина

Постановка проблеми. Овочепродуктовий підкомплекс – один з важливих пріоритетів у розвитку агропромислового комплексу України. За рішенням продовольчої сільськогосподарської Організації Об'єднаних Націй ФАО, Україна, поряд з Росією, Білорусією, США та Канадою, віднесена до країн, які в майбутньому стануть основними донорами продовольства в світі, в тому числі і овочевої продукції. В той же час, глибокі інституційні зміни, тісно пов'язані з перебудовою економічних відносин, довготривалі трансформаційні процесів економіки, посилення впливу зовнішніх чинників на функціонування і результативність діяльності підприємств, призвели до зменшення обсягів виробництва овочів у дрібнотоварний сектор, що супроводжується низьким рівнем механізації робочих процесів, погіршенням захисту рослин від шкідників і хвороб, внаслідок чого зменшення обсягів виробництва продукції, погіршення її якісних параметрів. Овочівництво перетворилось із експортно-стратегічної галузі в дотаційну, що привело до реальної загрози щодо забезпечення власних потреб країни цим важливим продуктом харчування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомі напрацювання щодо підвищення ефективності виробництва овочів та удосконалення механізму формування повноцінного ринку овочевої продукції зроблені українськими та зарубіжними вченими: В.Я. Амбросовим, В.І. Бойком, І.М. Брюховецьким, Г.П. Дмитрійчуком, С.В. Кальченком, П.К. Канінським, В.І. Криворучком, С.М. Кучеренком, В.В. Лазнею, О.І. Лебединською, Р.В. Лев-кіною, П.М. Макаренком, В.О. Муковозом, О.В. Приліпкою, В.П. Рудьом, С.І. Степаненком, Н.В. Федорчуком, О.В. Федьком, А.І. Шумейком та ін. Разом з тим, проблеми розвитку овочепродуктового

підкомплексу під кутом удосконалення економіко-організаційного механізму забезпечення овочепереробних підприємств якісною сировиною в умовах перехідної економіки залишаються недостатньо вивченими.

Метою дослідження є розробка системи заходів щодо удосконалення економіко-організаційного механізму забезпечення овочепереробних підприємств якісною сировиною.

Викладення основного матеріалу. За період 1990-2010 рр. галузь овочівництва як в Україні в цілому, так і в Київській області зокрема, має тенденцію до розвитку, при чому переважно інтенсивним шляхом. Так, обсяг виробництва картоплі зріс в цілому по Україні на 11,8 % і склав 18705 тис. т, у тому числі у Київській області – на 35,7 % і склав 1496 тис. т. За рахунок урожайності приріст валового збору картоплі склав 2219 тис. т – в цілому по Україні і 357 тис. т – у Київській області; за рахунок площі культури – відповідно -246 тис. т і 36 тис. т.

В наслідок цього, з розрахунку на одну особу обсяг виробництва картоплі зріс в цілому по Україні на 26,7 % і склав 408 кг, у Київській області – на 37,8 % і склав 332 кг.

Щодо виробництва інших овочів (крім картоплі), то у 2010 р. порівняно з 1990 р. їх валовий збір в цілому по Україні зріс на 21,8% і склав 8122 тис. т, а в Київській області – зменшився на 2 % і склав 455 тис. т. Що зумовлено зменшенням площі, з якої зібрано овочі (табл. 1).

Отже, галузь овочівництва має досить непоганий потенціал для підвищення конкурентоспроможності та збільшення власної ніші на зовнішньому ринку, проте потребує підтримки як зі сторони науковців щодо розробки відповідних механізмів її подальшого розвитку, так і зі сторони державних органів в контексті поліпшення, перш за все, кредитної політики щодо галузі та інвестиційного мікроклімату в ній.

Таблиця 1. Динаміка виробництва овочів сільськогосподарськими підприємствами за 1990-2010 рр.

Показник	Рік					Зміна показника, %	
	1990	2000	2008	2009	2010	2010 р. до 1990 р.	2010 р. до 2009 р.
Обсяг виробництва картоплі, тис. т:							
Україна	16732	19838	19545	19666	18705	111,8	95,1
в тому числі Київська область	1102	1351	1478	1360	1496	135,7	110,0
Обсяг виробництва інших овочів, тис. т:							
Україна	6666	5821	7965	8341	8122	121,8	97,4
в тому числі Київська область	464	295	513	461	455	98,0	98,7
Урожайність картоплі, ц/га:							
Україна	117	122	139	139	133	113,4	95,1
в тому числі Київська область	121	137	155	146	159	131,9	109,2
Урожайність інших овочів, ц/га:							
Україна	149	112	174	183	174	116,5	95,0
в тому числі Київська область	161	117	217	204	199	123,2	97,5
Площа, з якої зібрано картоплю, тис. га:							
Україна	1433	1631	1409	1412	1412	98,5	100,0
в тому числі Київська область	91	99	96	93	94	102,8	100,8
Площа, з якої зібрано інші овочі, тис. га:							
Україна	447	519	458	456	468	104,6	102,5
в тому числі Київська область	29	25	24	23	23	79,5	101,3
Обсяг виробництва картоплі на одну особу, кг:							
Україна	322	403	423	427	408	126,7	95,6
в тому числі Київська область	241	302	329	302	332	137,8	109,9
Обсяг виробництва овочів на одну особу, кг:							
Україна	128	118	172	181	177	138,3	97,8
в тому числі Київська область	101	66	114	102	101	100,0	99,0

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

З цієї метою нами запропоновано механізм регулювання виробництва овочевої сировини та її постачання на переробні підприємства (рис. 1). Основними складовими даного механізму є:

– механізм нарощування обсягів виробництва та поліпшення якості овочевої сировини;

– механізм формування взаємо-вигідних відносин виробників сировини і переробних підприємств;

– механізм заготівлі овочевої сировини переробними підприємствами.

Рис. 1. Схема економіко-організаційного механізму забезпечення овочепереробних підприємств якісною сировиною
Джерело: авторська розробка.

Механізм нарощування обсягів виробництва та поліпшення якості овочевої сировини включає наступні основні заходи: підвищення родючості ґрунтів і залучення невикористовуваних земель підприємств у господарський оборот, що дасть можливість збільшити площі під овочевими культурами та оптимізувати існуючу структуру посівних площ сільськогосподарських культур; збереження і раціональне використання генетичних ресурсів, а також розвиток селекції і насінництва в овочівництві сприятиме підвищенню урожайності овочевих культур; збільшення обсягів вирощування овочів у захищеному ґрунті забезпечить отримання якісної овочевої сировини в зимовий період; комплексна модернізація матеріально-технічної бази виробництва овочевої сировини та розвиток її первинної переробки на сільськогосподарських підприємствах дасть змогу поліпшити якісні параметри овочевої сировини; розвиток інфраструктури і логістичного забезпечення процесу постачання овочевої сировини на переробні підприємства попередить появу непродуктивних витрат в ланцюгу "виробник – переробне підприємство"; державна підтримка щодо кредитування сільськогосподарських підприємств овочевого спрямування, а також зниження ризиків в даній галузі розширить можливості, покращить фінансовий стан та конкурентоздатність виробників овочевої сировини, а отже, поліпшить їх інвестиційну привабливість [1, 10].

Механізм формування взаємовигідних відносин виробників сировини і переробних підприємств передбачає розвиток партнерства між ними. У вітчизняному овочепродуктовому підкомплексі в умовах адміністративно-командної системи господарювання існувала система економічних взаємовідносин, яка базувалася на прямих зв'язках виробників і переробників сировини, зокрема: поставка переробнику сировини не пізніше зазначеного договором строку; ритмічність надходження сировини

за узгодженими заздалегідь графіками; дотримання рекомендованої технології вирощування овочевої сировини; забезпечення товаровиробників необхідними засобами захисту рослин; надбавка до закупівельної ціни протягом трьох років у розмірі 30% для господарств, які вперше почали вирощувати овочі; стимулювання за якість продукції [8]. Однак в процесі реформування АПК такі економічні відносини були зруйновані. В основі цих руйнівних процесів, на нашу думку, лежать протиріччя між виробниками і переробниками овочевої сировини у площині економічно-справедливого розподілу кінцевого результату.

Виходячи із зазначеного, вважаємо, що створення кооперативів або інтегрованих виробництв, спрямованих на тісне поєднання діяльності сировинних господарств і переробних підприємств на основі розподілу доходів у залежності від внеску кожного з них у кінцевий продукт, забезпечить наступні переваги: ефективну організацію виробничої діяльності; розширення обсягів і асортименту виробництва високоякісної конкурентоспроможної продукції, що створює економічну зацікавленість усіх учасників кооперації або інтегрованих формувань; гарантований обсяг поставок сировини і високу завантаженість виробничих потужностей переробних підприємств; ритмічність надходження сировини на переробні підприємства; гарантований рівень закупівельних цін на сировину; активну участь кооперативів чи інтегрованих підприємств у забезпеченні продовольчої безпеки країни та нарощування експортного потенціалу галузі [5].

При цьому на базі виробників та переробників сировини мають бути створені організації, які представлятимуть інтереси галузі у владних структурах, здійснюватимуть координацію діяльності та регулювання економічних взаємовідносин виробників і переробників овочевої сировини. Це зумовлено збільшенням кількості

овочевих підприємств різних форм господарювання, з однієї сторони, та необхідністю контролю виконання заходів, запропонованих державою, для поліпшення функціонування галузі – з іншої сторони [2].

Впровадження даного механізму дасть можливість стабілізувати як сировинну зону, так і роботу кожного переробного підприємства. Адже єдність інтересів та відповідальність за кінцеві результати всіх учасників, які беруть участь у процесі виготовлення овочевої продукції, є найважливішою передумовою розвитку овочепродуктового підкомплексу України.

Механізм заготівлі овочевої сировини переробними підприємствами включає: планування, організаційне забезпечення, управління та контроль параметрів потреб у сировині (з урахуванням змін внутрішнього та зовнішнього середовища кооперативу чи інтеграційного формування), надходження сировини, розрахунку з виробниками за встановленими критеріями (з урахуванням асортименту, якості, ритмічності поставок сировини), внутрішньовиробничих рухів і складування сировини з метою попередження появи непродуктивних витрат і збереження якісних параметрів сировини; інформаційне забезпечення виробничого процесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Реалізація у практичній діяльності підприємств овочепродуктового підкомплексу зазначеної системи заходів забезпечить створення умов, які сприятимуть підвищенню конкурентоздатності даного підкомплексу, поліпшенню продовольчої безпеки населення країни, стабільному зростанню національної економіки.

Список використаної літератури:

1. Агробізнес в овочепродуктовому підкомплексі України / Під ред. П.П. Макаренка, В.І. Криворучко, І.Г. Кириленко та ін. – К., 2008. – С. 44-52. 2. *Бойко В.И.* Агропромышленная интеграция в овощеводстве. / В.И. Бойко, В.В. Таранов – К., 2009. – С. 84-85. 3. *Гануш Г.И.* Организационно-экономические условия инновационного развития овощеводства / Г.И. Гануш // Эффективное овощеводство в современных условиях. – Мн.: Белпринт, 2010. – С. 217-221. 4. *Гладій М.В.* Формування оптового ринку в Україні / М.В. Гладій // Економіка АПК. – 2007. –

№ 5. – С. 41-43. 5. *Даниленко В.І.* Організаційно-економічний механізм інтеграційних зв'язків підприємств овочепродуктового підкомплексу: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 [Електронний ресурс] / В.І. Даниленко; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2008. – 20 с. 6. Економіка сільського господарства: Навч. посібник / За ред. В.К. Збарського і В.І. Мацибори. – К.: Каравела, 2009. – 264 с. 7. *Каленская С.В.* Семена – основа аграрных технологий / С.В. Каленская, З.Д. Сыч // Овощеводство. – 2008. – № 7. – С. 18-21. 8. *Кальченко С.В.* Організація ефективного функціонування овочівництва в регіоні / С.В. Кальченко // Економіка АПК. – 2004. – № 8. – С. 68-72. 9. *Лебединська О.І.* Сучасний стан овочівництва відкритого ґрунту в Україні // Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: [Кол. монографія у 2-х т. Т.1/ За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. – К.: ІАЕ, 2001. – С. 588-590. 10. *Левкіна Р.В.* Заходи підвищення ефективності овочівництва / Р.В. Левкіна // Вісник ХНТУСГ, 2004. – № 32. – С. 33-36. 11. *Мазнур Г.Є.* Шляхи підвищення ефективності виробництва овочів / Г.Є. Мазнур, О.Ю. Бобловський, О.О. Красноруцький, О.О. Артеменко, С.О. Заїка // Аграрний вісник Причорномор'я: Економічні науки. – 2010. – №53. – С. 24. 12. Прогресивні технології виробництва овочів для промислової переробки: [Монографія] / За ред. Д.І. Мазоренка, Г.Є. Мазнева. – Харків, 2009. – 270 с. 13. *Рудь В.П.* Значення овочевого ринку в продовольчій безпеці України / В.П. Рудь // Збір. наук. праць Уманського державного аграрного університету. Випуск 72 (частина 2 – економіка). – 2009. <http://udau.edu.ua/library.php>. 14. Статистичний збірник Сільське господарство України за 2010 рік. Державна служба статистики України. / За ред. Ю.М. Остапчука – Київ, 2011. – 384 с.

КОСОВЕЦЬ Галина Миколаївна – аспірант Житомирського національного агроекологічного університету.

Надійшла до редакції: 10.04.12 р.